THE VERBAL SEMANTIC SUPPORT AT NON-PERSONAL MOODS, A COMPONENT OF COMPLEX PREDICATE WITH MODAL AND ASPECTUAL OPERATOR, IN ROMANIAN GRAMMARS UNTIL 1900

Laura Grama
PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: Within the complex predicate, the verb at non-personal moods (infinitive, supine, participle and, very seldom, gerund) has the role of semantic support besides the modal and aspectual operators of predicativity. Our research will concentrate on the way in which the non-personal moods of the verbs are defined and classified in the Romanian grammars until 1900, identifying, at the same time, situations and examples in which the non-personal forms, especially, but also the personal ones compose some structures, prefiguring syntactic units equivalent to the complex predicate, composed from modal/aspectual operator and verbal semantic support.

Keywords: non-personal moods, verbal semantic support, modal operator, aspectual operator, complex predicate

Predicatul complex cu operator modal/aspectual şi suport semantic verbal este un tip de unitate sintactică predicativă complexă în componenţa căreia operatorul modal de predicativitate poate fi *a avea, a fi, a putea, a trebui, a vrea* şi *a (-i) veni*[1], iar operatorul aspectual este reprezentat de verbe precum *a (se) apuca, a (se) da, a începe, a se lua, a (se) porni, a prinde, a se pune* (incoative), *a continua, a urma* (continuative), *a ajunge, a conteni, a se duce, a isprăvi, a înceta, a se lăsa, a se opri, a (se) sfârşi, a (se) termina* (terminative)[2]. Suportul semantic verbal din structura predicatului complex include atât forme flexionare personale, precum conjunctivul sau prezumtivul, cât şi forme flexionare nepersonale, respectiv infinitivul, supinul, participiul şi, foarte rar, gerunziul[3].

[1] În cadrul unităţii predicative complexe, operatorii modali de predicativitate au diverse valori semantice, îndepărtate de cele obişnuite. Astfel, se diferenţiază de situaţiile când se actualizează ca verbe predicative, prezentând „acţiunea verbală din diferite perspective modale: probabilitate, eventualitatea, ipoteza etc.", vezi D. Irimia, Structura gramaticală a limbii române. Verbul, Editura Junimea, Iaşi, 1976, p. 148 [= Irimia, Verbul].

[2] Autorii **Gramaticii limbii române**, vol. 1, ediţia nouă, definesc operatorii aspectuali de predicativitate drept „unităţi lexicale a căror configuraţie semantică conţine una dintre trăsăturile [Incoativ], [Continuativ] sau [Terminativ]" şi care intră în „structuri prin care se redau diferite «segmente» (faze, etape) ale procesului", iar „la nivel semantic, realizează predicaţia enunţiativă", Gramatica limbii române, vol. 1, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, p. 457.

[3] Suportul semantic verbal la gerunziu a fos identificat sporadic în texte aparţinând discursului religios din secolul al XVI-lea. Astfel, Gabriela Pană Dindelegan (Regimul sintactic al verbelor în limba română veche, în Studii şi cercetări lingvistice, XI, nr. 3, 1968, p. 277) şi Luminiţa Hoarţă Cărăuşu identifică în Tetraevanghelul lui Coresi un exemplu de predicat complex cu structura operator aspectual a înceta + verb la gerunziu: „verbul semiauxiliar de aspect a înceta la indicativ perfect simplu + verbul de bază la gerunziu: «Sărutătură nu-mi dedeşi. aceasta de cînd am întrat. nu încetă sărutîndu-mi picioarele». (CT, p. 133)", Luminiţa Hoarţă Cărăuşu, Un aspect al morfosintaxei textelor religioase din secolul al XVI-lea: predicatul complex cu operator modal şi aspectual, în Text şi discurs religios, nr. 3, 2011, p. 100
http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A101/pdf (accesat la 8.04. 2019)

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)

În ***Gramatica rumânească***[4] (1757), Dimitrie Eustatievici Braşoveanul consideră că verbul („graiul") şi participiul („împărtăşirea") sunt clase lexico-gramaticale distincte, alături de nume (care vizează atât substantivul, cât şi adjectivul sau numeralul), pronume, prepoziţie, adverb, interjecţie şi conjuncţie[5]. Verbul la mod nepersonal („închipuirea nehotărâtă") are forma infinitivului actual (de ex. „*a îmbuna / a mă îmbuna"*) şi implică timpurile verbale prezent („vremea cea de acum") şi viitor („vremea cea fiitoare"), însă fără forme distincte din acest punct de vedere. Participiul („împărtăşirea"), deşi considerat clasă lexico-gramaticală distinctă de cea a verbului, cunoaşte categoria gramaticală a timpului, respectiv participiul prezent („împărtăşirea vremii cei de acum"), având forma gerunziului actual (de ex., „*îmbunând / îmbunându-mă"*), participiul trecut („împărtăşirea vremii cei trecute"), având forma paticipiului actual (de ex., „*îmbunat"*) şi participiul viitor („împărtăşirea vremii cei fiitoare"), reprezentând o construcţie verbală perifrastică[6] de tipul „*sînt să îmbunez, eşti să îmbunezi, este să îmbuneze, sîntem să îmbunăm, sînteţ să îmbunaţ, sînt să îmbuneze*", cu precizarea că verbul *a fi* se poate înlocui cu *a trebui* („în loc de *sînt, trebuie*")[7]: *trebuie să îmbunez, trebuie să îmbunezi, trebuie să îmbuneze, trebuie să îmbunăm, trebuie să îmbunaţ, trebuie să îmbuneze*. Structura morfologică descrisă de Dimitrie Eustatievici Braşoveanul drept participiu viitor este echivalentă cu un tip de unitate predicativă complexă, cea formată din operatorul modal *a fi* sau *a trebui* (cu valoarea semantică de *necesitate, obligaţie*[8]) şi suport semantic verbal la conjunctiv prezent: „Te-ai băgat în joc, ***trebuie*** *să joci*" (I. Creangă, apud Guţu, *Semiauxiliarele de mod*, p. 67). Totuşi, „Gramatica lui Eustatie nu pare a diferi mult de modelele greceşti ce va fi avut înaintea sa"[9].

În „prima gramatică adevărată a limbii noastre"[10], ***Elementa linguae daco-romanae sive valachicae***[11](1780), scrisă de Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, infinitivul are forme distincte pentru timpurile prezent („*a laudare*"[12], lat. „*laudare"*) şi perfect („*a fi lăudat* sau *a fi fost lăudat"*, lat. „*laudasse*"), dar este exemplificat şi infinitivul viitor, formă inexistentă în limba română actuală, de ex. „*a fi lăudător*", lat. „*laudaturus*". De asemenea, pe lângă participiul prezent („*lăud-ând* sau *lăud-ător*", lat. „*laudans*"), este menţionată şi o formă de participiu viitor, omonimă cu infinitivul viitor, de asemenea inexistentă în limba română

[4] Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, Gramatica rumânească (1757). Prima gramatică a limbii române, Ediţie, studiu introductiv şi glosar de N. A. Ursu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969 [= Eustatievici Braşoveanul, Gramatica rumânească].
[5] Ibidem, p. 30-31
[6] Utilizăm sintagma construcţie verbală perifrastică, deoarece considerăm că include atât structuri analitice la nivel de flexiune (moduri şi timpuri verbale), cât şi structuri analitice la nivel sintactic (predicatul complex).
[7] Eustatievici Braşoveanul, Gramatica rumânească, p. 56.
[8] Spre deosebire de cercetători precum D. Irimia şi Luminiţa Hoarţă Cărăuşu, care consideră că verbul a trebui are valoare predicativă atunci când exprimă necesitatea, Valeria Guţu şi C. Dimitriu acceptă sensul lexical modal de necesitate, obligaţie, respectiv necesitate sau posibilitate transmis de verbul semiauxiliar a trebui în structura predicatului complex, vezi Irimia, Verbul, p. 148; Luminiţa Hoarţă Cărăuşu, Dinamica morfosintaxei şi pragmaticii limbii române actuale, Editura Cermi, Iaşi, 2007, p. 98; Valeria Guţu, Semiauxiliarele de mod, în Studii de gramatică I, 1956, p. 67 [= Guţu, Semiauxiliarele de mod]; C. Dimitriu, Există predicat verbal compus în limba română?, în Anuar de lingvistică şi istorie literară, tom XXXIII, A, 1992-1993, p. 218 [= Dimitriu, Există predicat?].
[9] Lazăr Şăineanu, Istoria filologiei române cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii (1870-1895). Studii critice, Ediţia a II-a, Editura Librăriei Socec & Comp., Bucureşti, 1895, p. 88.
[10] Iorgu Iordan, Scurt istoric al principalelor lucrări de gramatică românească, în Limbă şi literatură, anul II (1956), p. 163.
[11] Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Elementa linguae daco-romanae sive valachicae, Studiu introductiv, traducerea textelor şi note de Mircea Zdrenghea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980 [= Micu, Şincai, Elementa linguae].
[12] Cu menţiunea „Poporul în convorbiri obişnuieşte să omită ultima silabă re a infinitivului prezent şi, în loc de a lăudare, a tăcere, a dormire etc., spune a lăuda, a tăcè etc.", vezi Micu, Şincai, Elementa linguae, p. 51.

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)

actuală („*a fi lăud-ător*”, lat. „*laudaturus*”). Gerunziul este clasificat în funcţie de terminaţiile latineşti, în gerunziul în **di** şi **dum** („*de lăudare, de lăudat*”, lat. „*ad laudandum* sau *laudandi*”), respectiv gerunziul în **do** („*lăud-înd*”, lat. „*laudando*”), iar supinul are forma „*lăudat*”, lat. „*laudatus*”[13].

În ***Gramatica românească***[14] (1797) a lui Radu Tempea, infinitivul, mod nepersonal, este cel de-al cincilea mod al verbului, „chipul nehotărîrii (modus infinitivus) care vorbeşte nehotărât de vreo faptă sau patimă, fără de a arăta o faţă sau număr, ádecă *a învăţa, a iubi*”[15]. Categoria gramaticală a timpului este reprezentată în cazul infinitivului prin prezent („Timpul de acum: *a ar-a*”) şi perfect („Timpul cel ce au fost şi mai mult decât trecut: *a fi ar-at*”)[16]. Participiul este tratat drept parte de vorbire distinctă „fiindcă s-au obicinuit şi la limba latinească a să număra între părţile acestea”, deşi „nu ar tebui să fie parte de vorbire sau să se ţie”[17], şi are o natură dualã, pe de o parte adjectiv, pe de altă parte verb. Participiul *lucrătoriu* sau *activum* (de ex., „*învăţând”*) are forma gerunziului actual, în timp ce participiul *pătimitoriu* sau *passivum* este echivalent cu participiul actual (de ex., „*învăţat”*). Supinul („*supinum*”) este tratat în continuarea infinitivului şi are forma „*ar-at*”, iar gerunziul („*ghérundia*”) are forme echivalente cu infinitivul prezent precedat de prepoziţii, de ex. „*de a ar-a*”, „*întru a ar-a*”, „*pentru a ar-a*”[18]. În partea destinată sintaxei, este menţionat faptul că verbul la mod personal cere uneori un verb la mod nepersonal[19], exemplele oferite în acest sens, „*Am încetat a huli*”, „*Am început a învăţa*”, prefigurând structuri sintactice echivalente cu predicatul complex alcătuit din operatorul aspectual *a înceta* / *a începe* la indicativ perfect compus şi suport semantic verb la infinitiv prezent, cu prepoziţia morfem *a*.

Şi Costantin Diaconovici Loga, în ***Gramatica românească***[20](1822), menţionează infinitivul drept al cincilea mod al verbului („Modul nehotărâtoriu sau Infinitiv”), având timpurile prezent („Timpul de acum: *a auzi, auzire*”), trecut („*a fi auzit, a fi fost auzit*”), echivalent cu infinitivul perfect actual, şi viitor („*cel ce va auzi, sau auzitoriul*”)[21], formă inexistentă în limba română actuală. Supinul este considerat un timp al verbului (de ex., *luvat – luat, durut*)[22], echivalent formal cu participiul actual, iar în capitolul legat de sintaxa verbului este menţionată utilizarea prepoziţiei *de*, precedând verbul la supin, atunci când acesta urmează unor „Nume însuşitóre, precum: *uşor, lesne, bun, rău, nimic, ceva, mult, puţin*”, de ex. „Muntele acesta este greu *de suit*”. De asemenea, se recomandă utilizarea supinului, şi nu a conjunctivului prezent după verbul *a trebui* („Cîmpul acesta *trebue lucrat*; în loc de: *trebue să se lucre*”). Structura descrisă de Constantin Diaconovici Loga, deşi nu este considerată de către acesta construcţie verbală perifrastică, este echivalentă cu un tip de unitate predicativă complexă, cea formată din operatorul modal *a trebui* şi suport semantic participial[23], de ex. „Norocul câteodată ne caută el pe noi, dar înţelepciunea *trebuie căutată* ca

[13] Micu, Şincai, Elementa linguae, p. 51.
[14] Andreea Hrişcu, Gramatica românească a lui Radu Tempea (1797). Ediţie critică şi studiu lingvistico-filologic, Teză de doctorat, coordonator ştiinţific, prof. univ. dr. Eugen Munteanu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2013 [= Hrişcu, Gramatica].
[15] Hrişcu, Gramatica, p. 52.
[16] Hrişcu, Gramatica, p. 65.
[17] Ibidem, p. 87.
[18] Hrişcu, Gramatica, p. 65.
[19] „Verbul hotărît de ia după sine şi alt vérbum, acela să pune în chip nehotărîtoriu”, vezi Hrişcu, Gramatica, p. 99.
[20] Constantin Diaconovici Loga, Gramatica românească, Text stabilit, prefaţă, note şi glosar de Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu, Editura Facla, Timişoara, 1973 [= Loga, Gramatica].
[21] Ibidem, p. 113.
[22] Ibidem, p. 127.
[23] Autorii Gramaticii limbii române (Gramatica limbii române, vol. 2, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, p. 676) afirmă faptul că verbul a trebui „admite structuri în care este urmat de un participiu, rezultate din

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)

pe-o comoară" (Folclor). Gerunziul este amintit la sintaxa verbului[24] şi este clasificat în: gerunziul cu terminaţia – *înd* („*cetind, seltînd*"), echivalent cu gerunziul actual, gerunziul cu prepoziţia *de* („*de a stăpîni, de a scriia*"), echivalent cu infinitivul prezent actual precedat de prepoziţia *de*, şi gerunziul cu prepoziţia *pentru* („*pentru a ne învăţa, pentru a păzi*"), echivalent cu infinitivul prezent actual precedat de prepoziţia *pentru*. Participiul este considerat clasă lexico-gramaticală distinctă[25] de cea a verbului, deşi cunoaşte categoria gramaticală a timpului, respectiv participiul prezent („*bătătoriul, auzitoriul*"), participiul trecut („*fostul bătătoriul, fostul auzitoriu*") şi participiul viitor („*cel ce va bate*, sau *fiitoriul bătătoriu*, *cel ce va auzi*, sau *fiitoriul auzitoriu*")[26].

Ion Heliade Rădulescu,în***Gramatică românească***[27] (1828),separă participiul[28] de verb, timpurile acestuia fiind prezentul („Partiţipia. Prezent'. *înţeleg-îndŭ*"), echivalent cu gerunziul actual, şi trecutul („Partiţipia. Trecut'. *înţelesŭ*"), respectiv participiul actual. În partea dedicată sintaxei, este menţionat un rol al participiului, cel de a înlocui infinitivul, de ex. „condeiŭ bun' *de scris*'", „omŭ vrednic' *de iubit*"[29], participiul având structura supinului actual. Infinitivul este considerat cel de-al cincilea mod al verbului (de ex., „*a înţelege* şi *înţelegere*")[30], unul dintre rolurile sale sintactice fiind de complinire a altui verb, situaţie în care se găseşte şi conjunctivul[31]. În exemplul „Lumin'a cînd începe a se-ivi, întunerecul' se-ascunde, fuge neputîndŭ vedea faţ'a eĭ: începe acum a 'şĭ întinde şi a 'şi împrăştia auritele şi strălucitoarele sale raze preste o lume ce din nenorocire încă doarme; începe a străluci şi a lumina mărginitul' acesta Horizon'"[32], verbul la infinitiv (*a se-ivi, a 'şĭ întinde, a 'şi împrăştia, a străluci, a lumina*) complineşte verbul *începe*, prefigurând o structură sintactică echivalentă cu predicatul complex alcătuit din operatorul aspectual *a începe* la indicativ prezent şi suport semantic verbal la infinitiv prezent, cu prepoziţia morfem *a*. De asemenea, în exemplul ce ilustrează felul în care se întrebuinţează timpul trecut al conjunctivului, „trebue să fi-fost' bine îmvăţaţĭ strămoşi noştr'i, cînd eĭ aduna aşa bibliotecĭ, a căror' astăzĭ avem' numaĭ rămăşîţile."[33], verbul la conjunctiv complineşte verbul *trebuie*, prefigurând o structură sintactică echivalentă cu predicatul complex alcătuit din operatorul modal *a trebui* la indicativ prezent, operatorul copulativ *să fi fost* la conjunctiv perfect şi suport semantic - nume predicativ(*îmvăţaţĭ)*.

---

elipsa operatorului pasiv (cartea trebuie citită)", în structura predicatului complex de acest tip aflându-se participiul acordat. De cealalată parte, C. Dimitriu (Dimitriu, Există predicat?, p. 210-212, 218) consideră că cel de-al doilea component al predicatului complex alcătuit cu verbul de modalitate a trebui în poziţie iniţială poate fi un participiu neacordat**,** sensul verbului a trebui în sintagma predicativă complexă de acest tip fiind de necesitate sau posibilitate. Din punctul său de vedere, participiul acordat nu intră în componenţa acestui tip de predicat complex, ci are rolul sintactic de atribut circumstanţial.

[24] Loga, Gramatica, p. 161-162.

[25] „Participiul este cuvînt, care pórtă înţeleagerea Verbului în forma Numelui însuşitoriu, precum de la Verb se şi deduce, i se apleacă la numeri şi în casuri înjugându-se cu Numele înfiinţetoriu, ca şi ceale însuşitóre", vezi Loga, Gramatica, p. 135.

[26] Loga, Gramatica, p. 113.

[27] Ion Heliade Rădulescu, Gramatică românească, Ediţie şi studiu de Valeria Guţu Romalo, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980 [= Heliade Rădulescu, Gramatică].

[28]„Partiţipia este o zicere care se-înpărtăşaşte dela verbŭ, şi dela adjectiv'; cum: vorbindŭ, scriindŭ, vorbitŭ, vorbită, scrisŭ, scrisă", vezi Heliade Rădulescu, Gramatică, p. 207.

[29]Heliade Rădulescu, Gramatică, p. 267.

[30]Heliade Rădulescu, Gramatică, p. 191.

[31] „Complinirea unuĭ verb' este aŭ un' substantiv' aŭ un' pronume, aŭ un' alt' verb' în infinitiv' şi în modul' supus'", Heliade Rădulescu, Gramatică, p. 245.

[32] Heliade Rădulescu, Gramatică, p. 303.

[33] Ibidem, p. 263.

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)

În ***Gramatec'a limbei române***[34](1869,1877), Timotei Cipariutratează participiul drept clasă lexico-gramaticală distinctă, acesta declinându-se la fel ca numele şi pronumele, spre deosebire de verb care se conjugă[35]. Cu toate acestea, „participiale" au o natură dual deoarece „suntu verbe in form'a adiectivale"[36], autorul descriind un participiu „preteritu" sau „pasivu" („laudatu-a") şi un participiu prezent sau „activu" („*laudatoriu-a*")[37]. Gerunziul este considerat un tip de participiu terminat în *–ndu*, de ex. „*laudandu*"[38]. Infinitivul este cel de-al cincilea mod al verbului, având timpurile prezent („*laudá-re*") şi trecut („Infinitivu preteritu: *a fi laudatu*")[39]. Deşi nu este amintit la morfologie, supinul („fostu, dîsu, venitu") este tratat la sintaxă, fiind considerat, alături de infinitiv şi gerunziu, „tote trele cu forme numinale, inse totu de a un'a nedeclinabili". Este clar menţionat faptul că este o formă distinctă de participiu deoarece „nu are nece flesibilitatea nice semnificatiunea pasivului, de sî sémena cu participiulu preteritu, precumu sémena gerundiulu cu participiulu futuru pasivu", aşa că este „dupa analogi'a limbei latine *supinu*"[40]. În raport cu gramaticile anterioare, este menţionată pentru prima dată denumirea de predicat complex, în cadrul distincţiei predicat simplu sau compus, pe de o parte, şi predicat complex sau „necomplesa", de cealaltă parte. Însă, trebuie spus faptul că, prin termenul de predicat, Timotei Cipariu se referă la „cuventulu, care esprime natur'a, calitatea, starea seau conditiunea lucrului, de care se vorbesce"[41] şi care se leagă de subiect prin verbul *a fi*, de ex. „D. dieu e *bunu*", adică numele predicativ actual. În primul caz, criteriul de discriminare este semantic, astfel că „simple seau compusa suntu după numerulu ideeloru sau notiunurilor, ce le presenteza mentei", iar în cea de-a doua situaţie, criteriul este structural, în sensul că „er' complesa seau necomplesa, după cum ideele sau notiunile suntu exprese prein unu singuru cuventu seau prein unu complesu (complexus) de mai multe cuvente"[42].

Spre deosebire de antecesorii săi,Alexandru Lambrior,în***Gramatica romînă. Fonetica şi morfologia***[43](1893), nu tratează participiul drept clasă lexico-gramaticală distinctă de verb, ci îl consideră un „derivat verbal"[44] alături de infinitiv şi gerunziu. Astfel, autorul distinge între adjectivul provenit din participiu („*sosit* de curînd"), substantivul provenit din participiu („*sositul* trecutului")[45] şi participiul cu valoare verbală („am ***văzut*** şi ***petrecut****multe* în lumea aceasta")[46]. Tot participiu cu valoare verbală este considerată şi construcţia „cu prepoziţiuni", de ex. „mama s-a apucat *de înfăţat* oghĭalul"; „oile aŭ plecat *la păscut*", echivalentă cu supinul actual. Se menţionează faptul că acestă construcţie seamănă cu supinul latin, „ceea ce aŭ făcut pe mulţĭ să vadă în romînește perzistenţa supinuluĭ latin. Ex: *dificile* **dictu** *est* = este greu *de zis*; *uva matura dulcis est* **gustatu** = poama coaptă e dulce *la gustat*; *facile* **intellectu** *est* = e uşor *de înţăles*"[47]. Gerunziul, alt „derivat verbal", este tratat ca adjectiv, însă „cu formă

[34] Timotei Cipariu, Gramatec'a limbei române, vol. I Analitica, Bucureşti, 1869 [= Cipariu, Gramatec'a I].
[35] Vezi Cipariu, Gramatec'a I, p. 169.
[36] Cipariu, Gramatec'a I, p. 266.
[37] Ibidem, p. 285.
[38] Ibidem, 288.
[39] Ibidem, p. 310.
[40] Timotei Cipariu, Gramatec'a limbei române, vol. II Sintetica, Bucureşti, 1877, p. 90 [= Cipariu, Gramatec'a II].
[41] Cipariu, Gramatec'a II, p. 12.
[42] Ibidem, p. 22.
[43] A. Lambrior, Gramatica romînă. Fonetica şi morfologia, publicată de de Gh. Ghibănescu (după moartea autorului), Editura Librăriei Isr. Kupperman, Iaşi, 1893 [= Lambrior, Morfologia].
[44] Lambrior, Morfologia, p. 148.
[45] „Participiul e adĭectiv cînd determină; e substantiv cînd e determinat", Lambrior, Morfologia, p. 149.
[46] „Participiul îşĭ păstrează înţălesul verbal, în formele compuse de conjugare şi cere atuncĭ obiect direct", Lambrior, Morfologia, p. 150.
[47] Lambrior, Morfologia, p. 150.

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)

fixă", determinând subiectul (de ex., „**văzîndu-l***zmăul îi zise*"), verbul (de ex., „*s-a dus* **chiuind** şi **hăulind**") sau obiectul (de ex., „spune stăpînului tău că aĭ văzut pe Marius *rătăcind* pe ruinele Cartagineĭ")[48]. Infinitivul este substantiv când „arată acţiunea determinând-o în gen şi număr" (de ex., „a putea – *putere*"), având „formă întreagă", şi este verb când „arată acţiunea în lucrare şi-şĭ păstrează rolul de verb în propoziţie", având „formă scurtată" (de ex., „Îl poate **nenoroci**, dacă va vrea")[49]. Din punct de vedere sintactic, verbele la infinitiv şi participiu însoţit de prepoziţie (supinul actual) îndeplinesc funcţia de „obĭect", în special atunci când determină verbe incoative (de ex., „încep *a*-l *apuca* frigurile", „m-apuc *de spălat* cămeşele"), situaţie în care se găseşte şi conjunctivul (de ex., „încep *să ţes* pânză")[50], prefigurând o structură sintactică echivalentă cu predicatul complex alcătuit din:

- operator aspectual la indicativ prezent şi suport semantic verbal la infinitiv prezent, cu prepoziţia morfem *a* („*începa*-l *apuca* frigurile");
- operator aspectual la indicativ prezent şi suport semantic verbal la supin („*m-apucde spălat* cămeşele");
- operator aspectual la indicativ prezent şi suport semantic verbal la conjunctiv prezent („*încep să ţes* pânză").

H. Tiktin, în ***Gramatica română. Etimologia şi sintaxa***[51] (1891,1893), include infinitivul („a face", „facere"), supinul („făcut"), gerunziul („făcând"), participiul („făcut") şi „adjectivul verbal" („făcător") în categoria „numelor verbale", cu precizarea că „modurile propriu zise se numesc personale, iar numele verbale moduri impersonale". Statutul neclar al acestora, derivă şi din afirmaţia că „afară de cele patru moduri" (indicativ, conjunctiv, condiţional şi imperativ), „verbul mai formează încă cinci nume", infinitivul şi supinul fiind tratate ca substantive, iar gerunziul, participiul şi numele verbal drept adjective. Totuşi, lingvistul vine cu precizarea că forma lungă a infinitivului se tratează ca substantiv, de ex. „Regele porunci generalului **trimiterea** grabnică a unui curier pentru **vestirea** biruinţei în capitală", în timp ce forma scurtă a acestuia este verb, de ex. „Regele hotărî **a trimite** grabnic un curier, spre **a vesti** biruinţa în capitală", la fel cum se întâmplă şi cu gerunziul, de ex. „Cine, **iubindu**-şi cu adevărat patria, nu şi-ar jertfi bucuros viaţa pentru dânsa?". Ca verbe, infinitivul scurt şi gerunziul au timpurile prezent şi trecut: „a veni", „a fi venit", respectiv „viind", „fiind venit"[52]. Supinul este substantiv verbal[53], de ex. „Ţăranii s'au apucat *de cules* porumbul", iar participiul reprezintă, cel mai adesea, „o formă a trecutului", de ex. „O piesă *cântată*" şi, uneori, „o stare prezentă", de ex. „un om *înfumurat, priceput, tăcut*"[54].

Alexandru Philippide, în***Gramatică elementară a limbiĭ romîne***[55] (1897),tratează infinitivul şi participiul drept moduri ale verbului, cu timpurile prezent şi trecut. Astfel, se menţionează infinitivul prezent, forma scurtă (de ex., „a afla", „a căde"), şi infinitivul trecut alcătuit din auxiliarul *a fi* şi „participiul trecut pasiv" (echivalent cu participiul actual) al

[48] Ibidem, p. 151.
[49] Ibidem, p. 148.
[50] A. Lambrior, Gramatica romînă. Sintaxa, publicată de de Gh. Ghibănescu (după moartea autorului), Editura Librăriei Isr. Kupperman, Iaşi, 1893, p. 76-77.
[51] H. Tiktin, Gramatica română. Etimologia şi sintaxa, Ediţia a III-a revăzută de I.-A. Candrea, Editura Tempo, Bucureşti, 1945 [= Tiktin, Gramatica].
[52] Tiktin, Gramatica, p. 96.
[53] Cu precizarea că „Supinul român corespunde celui latin: EO VENATUM= mă duc la vânat, FACILIS INVENTU= uşor de găsit" şi se utilizează „mai ales după prepoziţii", de ex. „ Mă duc la vânat", Tiktin, Gramatica, p. 97.
[54] Tiktin, Gramatica, p. 97.
[55]Alexandru Philippide, Gramatică elementară a limbiĭ romîne, Editura Librăriei Isr. Kuppermann, Iaşi, 1897 [=Philippide, Gramatică].

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)

verbului de conjugat, de ex. „a fi aflat”[56]. Participiul trecut pasiv este echivalent cu participiul actual, de ex. „aflat”, „căzut”, participiul prezent activ este echivalent cu gerunziul actual, de ex. „aflînd”, „căzând”, iar participiul trecut activ este o structură analitică alcătuită din auxiliarul *a fi* sau *a avea* la participiu prezent activ (gerunziul actual) şi participiul trecut pasiv (participiul actual), de ex. „fiind căzut”, „avînd aflat”[57]. Din punct de vedere sintactic, infinitivul prezent îndeplineşte funcţia de „obiect” pe lângă verbe precum *a putea, a avea, a da, a începe, a apuca* etc.[58], multe dintre exemplele oferite de către cercetător pentru a ilustra acest aspect prefigurând structuri sintactice echivalente cu predicate complexe, alcătuite din:

- operatorul aspectual *a începe* la indicativ prezent + suport semantic verbal la infinitiv prezent cu prepoziţia morfem *a*, „Şi cum află pricina, *începe a ne pofti* pe fiecare la Bălan şi *a ne mîngîia* cu sfîntul ierarh Neculaiŭ” (Creangă)[59];
- operatorul aspectual *a începe* la indicativ prezent + operatorul aspectual *a se da* la infinitiv prezent + suport semantiv verbal la supin, „*Încep a mă da la scris*” (Creangă)[60];
- operatorul modal *a avea* la indicativ prezent + suport semantic verbal la infinitiv prezent cu prepoziţia morfem *a*, „Bir *n-aveţi a da*” (Creangă)[61];
- operatorul modal *a putea* la indicativ prezent + suport semantic verbal la infinitiv prezent fără prepoziţia morfem *a*, „Iată ce am gîndit eŭ, noro, că *poţi lucra* nopţile” (Creangă)[62].

De asemenea, exemplul oferit de către autor pentru singura situaţie în care infinitivul lung îşi păstrează valoarea verbală, având funcţia sintactică de subiect, prefigurează o structură sintactică echivalentă cu predicatul complex alcătuit din operatorul modal *a fi*[63] la indicativ imperfect + suport semantic verbal la infinitivul lung cu prepoziţia morfem *a*: „şi unde am croit-o la fugă spre Humuleştĭ, uitîndu-mă înapoĭ, să văd nu mă ajunge moşneagul, căcĭ îmĭ *era* acum *a scăpare* de dînsul, drept să vă spun”[64]. În ceea ce priveşte participiul trecut pasiv („aflat”, „căzut”), este menţionată situaţia în care acesta are „înţălesul activ şi invariabil”, întrebuinţându-se cu prepoziţia „de”, într-o construcţie echivalentă cu supinul actual, de ex. „Eĭ, eĭ, ce-ĭ *de făcut*? –Multe sînt *de făcut* şi puţine *de vorbit*, dacă aĭ cu cine te înţălege” (Creangă)[65], structurile „*ĭ de făcut*”, „*sînt de făcut”*, „[*sînt*] *de vorbit*” prefigurând predicate complexe alcătuite din operatorul modal *a fi* la indicativ prezent (cu valoarea semantică de *necesitate*) şi suport semantic verbal la supin. Lingvistul precizează faptul că verbul *a fi* se poate înlocui cu *a trebui*, de ex. „Mă sfătuesc eŭ într-o zi cu Gîtlan, c-aicĭ *ar trebui* ceva *de făcut*, să putem scăpa de cîţiva mîncăi” (Creangă), fiind evidentă valoarea semantică de *necesitate* pe care o aduce verbul *a fi* în astfel de situaţii, sens lexical pe care îl capătă şi verbul *a avea* urmat de participiul trecut pasiv cu prepoziţia „de”, de ex., „Iată ce *aveţi de făcut*” (Creangă), „*Am de trecut* prin multe locuri” (Creangă), „Întoarce-te înapoĭ, orĭ, dacă *aĭ de dus* înainte, ia-ţĭ în ajutor pe cineva” (Creangă)[66], construcţiile fiind echivalente cu predicate complexe alcătuite din operator modal *a avea* la indicativ prezent şi suport semantic verbal la supin. În raport cu gramaticile anterioare, este menţionată pentru prima dată situaţia

[56]Vezi Philippide, Gramatică, p. 122-125.
[57] Vezi Philippide, Gramatică, p. 125-133.
[58] Philippide, Gramatică, p. 303.
[59] Ibidem, p. 303.
[60] Philippide, Gramatică, p. 303.
[61] Ibidem, p. 305.
[62] Ibidem, p. 305.
[63] Valeria Guţu (Guţu, Semiauxiliarele de mod, p. 74) consideră că operatorul modal a fi poate avea şi valoarea semantică de voinţă în structura predicatului complex.
[64] Philippide, Gramatică, p. 311-312.
[65] Ibidem, p.322.
[66] Ibidem, p. 323.

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)

„constând din compunerea a diferite forme ale verbelor, care prin ele înseş arată posibilitatea şi concesiea (pot, zic, pun, presupun, admit), cu verbul respectiv”[67]. Astfel, dacă pentru sensul lexical de *posibilitate*, este suficient verbul modal *a putea* la condiţional-optativ, de ex. „*aş pute merge*”[68], valoarea semantică de *concesie* se realizează prin combinaţia verbului modal „*pot* la indicativ, urmat de conjunctiv orĭ infinitiv”, de ex. „*Poţĭ zidi* o lume întreagă, *poţĭ s*-o *sfarîmi*: orice aĭ spune, peste toate o lopată de tărînă de depune”[69], structură echivalentă cu predicatul complex alcătuit din operatorul modal *a putea* la indicativ prezent şi suport semantic verbal la infinitiv fără prepoziţia morfem *a* /la conjunctiv prezent.

Concluzii

Lucrarea de faţă ia în discuţie definiţiile şi clasificările modurilor nepersonale ale verbului în gramatici româneşti până la 1900, identificând, în acelaşi timp, situaţii şi exemple în care formele flexionare nepersonale, în special, dar şi cele personale intră în componenţa unor structuri prefigurând unităţi sintactice echivalente cu predicatul complex alcătuit din operator modal/aspectual şi suport semantic verbal.

BIBLIOGRAPHY

Lucrări de specialitate

Cipariu, Timotei, *Gramatec'a limbei române*, vol. I *Analitica*, Bucureşti, 1869.

Cipariu, Timotei, *Gramatec'a limbei române*, vol. II *Sintetica*, Bucureşti, 1877.

Diaconovici Loga, Constantin, *Gramatica românească*, Text stabilit, prefaţă, note şi glosar de Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu, Editura Facla, Timişoara, 1973.

Eustatievici Braşoveanul, Dimitrie, *Gramatica rumânească (1757). Prima gramatică a limbii române*, Ediţie, studiu introductiv şi glosar de N. A. Ursu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.

*** *Gramatica limbii române*, vol. 1, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

*** *Gramatica limbii române*, vol. 2, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

Heliade Rădulescu, Ion, *Gramatică românească*, Ediţie şi studiu de Valeria Guţu Romalo, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980.

Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa, *Dinamica morfosintaxei şi pragmaticii limbii române actuale*, Editura Cermi, Iaşi, 2007.

Irimia, Dumitru, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Editura Junimea, Iaşi, 1976.

Lambrior, A., *Gramatica romînă. Fonetica şi morfologia*, publicată de de Gh. Ghibănescu (după moartea autorului), Editura Librăriei Isr. Kupperman, Iaşi, 1893.

Lambrior, A., *Gramatica romînă. Sintaxa*, publicată de de Gh. Ghibănescu (după moartea autorului), Editura Librăriei Isr. Kupperman, Iaşi, 1893.

Micu, Samuil, Şincai, Gheorghe, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Studiu introductiv, traducerea textelor şi note de Mircea Zdrenghea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.

Philippide, Alexandru, *Gramatică elementară a limbiĭ romîne*, Editura Librăriei Isr. Kuppermann, Iaşi, 1897.

[67] Ibidem, p. 325-326.
[68] Philippide, Gramatică, p. 326.
[69] Ibidem, p. 327.

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)

Şăineanu, Lazăr, *Istoria filologiei române cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii (1870-1895). Studii critice*, Ediţia a II-a, Editura Librăriei Socec & Comp., Bucureşti, 1895.

Tiktin, H., *Gramatica română. Etimologia şi sintaxa*, Ediţia a III-a revăzută de I.-A. Candrea, Editura Tempo, Bucureşti, 1945.

Studii şi articole

Dimitriu, C., *Există predicat verbal compus în limba română?*, în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, tom XXXIII, A, 1992-1993, p. 197-227.

Guţu, Valeria, *Semiauxiliarele de mod*, în *Studii de gramatică*, I, 1956, p. 57-81.

Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa, *Un aspect al morfosintaxei textelor religioase din secolul al XVI-lea: predicatul complex cu operator modal şi aspectual*, în *Text şi discurs religios*, nr. 3,2011, p. 95-100 http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A101/pdf (accesat la 8.04. 2019)

Iordan, Iorgu, *Scurt istoric al principalelor lucrări de gramatică românească*, în *Limbă şi literatură*, anul II (1956), p. 163-196.

Pană Dindelegan, Gabriela, *Regimul sintactic al verbelor în limba română veche*, în *Studii şi cercetări lingvistice*, XI, nr. 3, 1968, p. 265-296.

Teze de doctorat

Hrişcu, Andreea, *Gramatica românească a lui Radu Tempea (1797). Ediţie critică şi studiu lingvistico-filologic*, Teză de doctorat, coordonator ştiinţific, prof. univ. dr. Eugen Munteanu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2013.

BDD-V4881 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:12 UTC)